

Kulturhus

Universell utforming for aktive og sosiale liv

KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON

The Norwegian Association of Local and
Regional Authorities

FORSIDEBILDE: I dansesalen i tredje etasje på Vestby kulturarena koser Mamma Trinh Duong og lille Benjamin på syv måneder seg på babydans.

Les mer på side 4.

(Foto: Fredrik Naumann/Felix Features)

Ansvarlige redaktører:

Anne Gamme og
Christian Hellevang

Utvikling og produksjon:

Marianne Alfsen og
Lena Storvand / Felix Media

Journalister:

Lena Storvand, Bente Frøytlog og
Cecilie Klem / Felix Media

Fotograf:

Fredrik Naumann / Felix Features

Grafisk formgivning:

Bly.as

Trykk:

Byråservice

Utgivelsesår: 2024

ISBN 978-82-93866-48-0

Dette heftet er utgitt av KS

KS er kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon. Alle landets 357 kommuner og 15 fylkeskommuner er medlemmer.

«Noen steder må man bruke bakdøren eller få hjelp av andre for å komme seg inn. Da blir det veldig synlig at du bruker rullestol. Her glir jeg inn med resten av mengden, og er bare én av mange som skal på konsert eller kafé.»

Cecilie Klungtveit, om Folkets Hus i Sauda

Innhold

- 3 Kulturhus for alle
- 4 Arena for hele livet
- 10 Lyttet til behovet
- 16 Huset som inneholder nesten alt
- 22 Et mangfoldig konserthus
- 26 En forestilling i ro og mak
- 27 Fra bra til bedre
- 28 Storstua på Sortland
- 32 Folkets nye hus
- 38 Full fart i Folkets Hus
- 42 Hus i harmoni
- 46 Slik definerer vi universell utforming i Norge

Les mer om
Folkets Hus i Sauda
på side 32

Kulturhus for alle

I mange små og store kommuner, er kulturhuset selve hjertet i lokalsamfunnet. Et sted som legger til rette for opplevelser, men kanskje enda viktigere for deltakelse og fellesskap. Derfor er det så viktig at de er universelt utformet.

I dette heftet ser vi hvordan kulturhus over hele landet har tatt grep for å bli tilgjengelige. Heftet er inspirert av medlemmene i KS' kommunenettverk for universell utforming, som ble opprettet i 2013. Målet er å bidra til et inkluderende samfunn, gjennom å dele erfaringer og fjerne hindre.

Alle prosjekter støter på utfordringer. Eksemplene i heftet er ikke ment som fasit på hva som er godt nok – men som inspirasjon og læring. Vi har bevisst utfordret alle vi har intervjuet til å svare på hva de kunne gjort annerledes.

KS' kommunenettverk for universell utforming er finansiert med midler fra Kulturdepartementet.

Arena for hele livet

Seniordans i første etasje, babydans i tredje. Det nye kulturkvartalet i Vestby favner kommunens innbyggere på tvers av alder og funksjonsevne.

Åpnet i september 2023
10 000 kvadratmeter
Prislapp: 500 millioner kroner

HELSE I HVERT TRINN: I fleksisalen svinger 95-åringen Gertrude Johanna Endresen seg på seniordans med Aud Fray. Bak følger Inger Marie Johansen og Gerd Engø.

– Jeg hører ikke så bra og har litt dårlige ben, men jeg elsker å danse!

95-åringen Gertrude Johanna Endresen, som regel kalt Gerti, forklarer leende hvorfor hun befinner seg på dansegulvet i fleksisalen i Vestbys nye storstue. Det er fredag, midt på blanke formiddagen, og Follo Seniordans har samlet salen full av pensjonister. Flest damer, men også et par modige menn. Gerti er dagens eldste deltaker, men en av de ivrigste.

– Det er deilig å møte folk og være sosial, sier hun og svinger seg ut i dansen igjen.

POPULÆRT SAMLINGSPUNKT

Lederen for Vestby kulturkvartal, Elin Høyholm Lappegard, kan fornøyd notere nok en godt besøkt dag med brukere i alle aldre.

– Vi kaller kulturhuset en livsløpsarena, sier hun.
– En arena for læring, samskaping, mestring og opplevelser.

Huset er planlagt og bygget som et inkluderende samlingspunkt i kommunen, en møteplass for alle.

– Det gjelder også de med nedsatt funksjonsevne og behov utover det strømlinjeformede, understreker hun.

«Vi kaller kulturhuset en livsløpsarena.»

Elin Høyholm Lappegard

Da det nye kulturhuset slo opp dørene i september 2023, var folk mer enn klare.

– De ni første dagene hadde vi 15 500 besøkende her, et tall som tilsvarer nesten hele Vestbys befolkning, konstaterer Lappegard.

Siden åpningen har det vært smekkefullt av folk og aktiviteter i bygget, hvor det finnes bibliotek, saler av forskjellig størrelser, kafé, et bredt kulturskoetilbud og store og små arrangementer fra morgen til kveld. Øverste etasje er satt av til helsestasjon og fastlegekontorer.

GØY FOR SMÅ OG STORE: Ingunn Mørk og Alfred på seks måneder (til venstre) danser med Simone Maria Eichstetter og Eva på åtte måneder.

BRINGSVÆRDS BOKVERDEN

For å favne alle er det tenkt universell utforming i alle ledd. Her er det for eksempel trinnfrie adkomster fra flere sider av bygget, tydelig skilting, ledelinjer og strategisk plassert heis, som gjør det enkelt å ta seg rundt i huset.

– I tillegg har vi rett og slett god plass, og det er viktig for at huset skal fungere for alle, sier Lappegard.

Kulturhuset er omtrent 10 000 kvadratmeter, med god plass til å manøvrere rullator og rullestol, og det er null problem å parkere barnevogner.

– Vi har mange, store fellesrom som kan brukes på ulike måter. Men selv om huset er stort, er det

HOVEDFARTSÅRE: Trappeløpet, markert med lyssetting og mørke håndløpere, binder sammen etasjene og funksjonene i huset. Publikumsheisen er sentralt plassert rett ved trappen.

PÅ REKKE OG RAD: Artistgarderobe med plass til mange medvirkende.

VARMT INTERIØR: Tekstiler, treverk og lyd-dempende plater på vegger og i tak er med på å skape behagelig stemning og gode lydforhold i det store bygget.

likevel ikke så stort at folk synes det blir utrivelig. Det er blitt et godt hus å være i, mener hun.

Salene og flere av rommene har fått navn etter det litterære universet til Tor Åge Bringsværd, kommunens kjente forfatter. Storsalen heter «Tambar», fleksisalen «Gobi», dansesalen kalles «Glassberget» og amfiet «Onkel Ludvik». På møterommene dukker det opp karakterer som «Løveungen», «Frøken kanin» og «Ruffen».

– Vi er veldig stolte av Bringsværd, og setter stor pris på at han ville samarbeide med oss, sier Lappegard.

MAGISK MERVERDI

Det nye kulturhuset ligger midt i Vestby sentrum, nær togstasjon, kjøpesenter og rådhus. Vestby ligger bare 22 minutter med tog fra Oslo S, og er en kommune i sterk vekst. I dag bor rundt 19 000 innbyggere her, og det er planlagt 6 000 nye boliger i kommunen.

– Områdeplanen vår vil medføre en mye tyngre bebyggelse i sentrum. Både boliger og næringseiendommer, med kulturkvartalet som midtpunkt, sier Daniel Ellingsen i Eiendomsavdelingen i Vestby kommune.

ROMSLIG STORSTUE:

Produsent Trude Saksen i storsalen «Tambar» med 512 sitteplasser. Rullestol-plasser er satt av på første rad. Det fleksible amfiet kan rulles helt inn hvis salen skal brukes til stående konserter. Da vil det fremdeles være sitteplasser igjen oppe på galleriet.

→ Prislappen på det nye kulturkvartalet i Vestby overstiger 500 millioner kroner, men kommunen forventer at satsingen vil få store, positive ringvirkninger i lokalsamfunnet. Elin Høyholm Lappegard ser allerede flere mennesker og nytt liv i sentrum.

– Kulturens magi er synergiene den skaper, sier hun.

– Den har en sterk egenverdi, men er også viktig for alt fra næringsliv til folkehelse. Vår oppgave her i huset er å legge til rette for at folk kan leve gode, meningsfulle liv, hvor de kan delta og møtes og være med på å skape tilhørighet. Slik bygger vi fellesskap, en nøkkel til et godt samfunn. ●

TYDELIG: Gode kontraster og tydelig merking, her inn til «green-room», hvor artister og medvirkende kan oppholde seg før og etter sceneopptreden.

Elin Høyholm Lappegard, leder for Vestby kulturkvartal

Løsningene:

- Trinnfri adkomst på tre sider av huset
- God plass til å ta seg frem med rullestol, rullator og barnevogn
- God plass til barnevognparkering
- HC-parkering på alle sider av huset
- HC-toaletter
- Sentralt plassert publikumsheis
- Tydelig skilting med gode kontraster
- Teleslynge
- God akustikk ved utstrakt bruk av lyddepdende plater, tekstiler og treverk

Dette kunne vi gjort annerledes:

– Vi er nyinnflyttet, og må bruke huset over tid før vi evaluerer og eventuelt går inn med justeringer. Foreløpig virker alt som planlagt.

Ressursbank

Vil du vite mer om hvordan du kan gjøre dine arrangementer tilgjengelige for alle?

Sjekk Kulturdirektoratets innholdsrike ressursbank for tilgjengelig kulturliv:

<https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/mangfold/vis/-/ressursbank>

Unge funksjonshemmede har også laget en ressursbank om barrierefrie aktiviteter for barn og unge: <https://www.barrierefritid.com/>

Lyttet til behovet

Rundt en million nordmenn har nedsatt hørsel. Da Kulturverket Flammen i Nittedal oppdaget at lyden ikke holdt mål for denne gruppen, tok de grep.

Åpnet mars 2017

3849 kvadratmeter

Prislapp: 147 millioner kroner

ALLTID APPARAT: – Jeg får veldig fin hjelp av høreapparatet, og bruker det hele tiden når jeg er våken. Andre bruker det bare ved spesielle anledninger, men det holder ikke, fastslår Olav Prestvik.

Kaffekannene er fulle, kringlene oppskåret, lysene tent. Snart er det klart for Dagperle, et månedlig og populært kulturtilbud. I god tid før dagens artist entrer scenen i Lillesalen er publikum på plass. Deriblant Olav Prestvik (81), styremedlem i Hørselslaget i Nittedal. Vanligvis holder arrangementet hus i Storsalen, men akkurat denne onsdagen er den forbeholdt Nittedalsrevyen.

FIKK BESKJED

Prestvik er utdannet innen geofag, og var nærmere 60 år da han også utdannet seg til lærer.

– Da oppdaget jeg at jeg ikke kunne være lærer uten å gjøre noe med hørselen. For det var

vanskelig å følge med når noen bakerst i klassen skulle si noe.

Siden har Olav Prestvik hatt god hjelp av høreapparat. På arrangementer kobles det trådløst og direkte opp mot teleslyngen for optimal lydopplevelse. Det forutsetter at teleslyngen gir tilstrekkelig sterke signaler. Slik var det ikke i Flammens største sal tidligere.

– For noen år siden fikk vi tilbakemeldinger om at anlegget ga for dårlig lyd. På flatt gulv fungerte teleslyngen greit, men i storsalen har vi et mobilt amfi. Da amfiet var i bruk, ble det for langt mellom sitteplassene og signalene. Da ble dekningen, og dermed lyden, for dårlig, forklarer Mariann Torsvik, daglig leder ved Flammen. →

SKAPER TILHØRIGHET: Nittedal hadde ikke et eget kulturhus før Flammen sto ferdig i 2017, forteller leder Mariann Torsvik. Flammen skaper viktig tilhørighet, mener hun.

→ Noen målinger og brukergruppermøter senere, gikk hun i dialog med det kommunale eie-
domsforetaket som hadde stått for byggingen
av huset.

– Vi var veldig tydelig på at det ikke var et
godt nok tilbud til vårt publikum. Det er tross alt
en stor andel av befolkningen som har hørsels-
utfordringer, sier hun.

Løsningen ble et sterkere teleslyngeanlegg.
Det ga langt bedre lyd, selv om enkelte plasser
fortsatt ikke er optimale. Flammen informerer
derfor om hvilke man bør velge.

ROM FOR ALLE

Torsvik har ledet huset siden åpningen i 2017.

– Nittedal hadde en masse kulturutøvere, som
korps, kor, dansegrupper og teatergrupper, men
ingen velegnede visningsarenaer. Det ble mye
gymsal, samfunnshus og folkets hus. Ingenting
var tilrettelagt for store produksjoner, og heller
ikke universelt utformet så alle kunne ta del i
kulturtilbudet. Det var ikke rettferdig, verken for
utøvere eller publikum, minnes Torsvik.

GIR TILHØRIGHET

Hun forteller at kulturen står sterkt i Nittedal.

– Vi er en tilflyttingskommune, hit kommer folk
fra mange deler av landet. Jeg tror mange søker
mot kultur- og foreningslivet, det er gjerne sånn.
På et nytt sted skaffer man seg barn, hund, eller

LYD, LUFT OG LYS: Flammen er luftig, og har hatt fokus på lyd og lys.

TYDELIG KONTRAST: Alle dørene i bygget er sorte, og trer tydelig frem.

«En del trodde nok det ville bli et bygg for fiffen, og at det ville bli stående mye tomt.»

Mariann Torsvik

blir med i en forening for å bli kjent med folk. Selv begynte jeg i kor, det ga meg en følelse av å høre til her, sier Mariann Torsvik.

Før byggingen av Flammen var det mye skepsis mot prosjektet.

– En del trodde nok det ville bli et bygg for fiffen, og at det ville bli stående mye tomt.

Slik ble det ikke. Årlig er det mer enn 50 000 besøkende i kulturhusdelen av Flammen som blant annet huser konserter, foredrag og forestillinger. I tillegg legger en rekke lag og foreninger møtene sine til Flammen, herunder HLF Nittedal.

– Ja, for det er selvsagt viktig for oss med et sted hvor det lydmessige er på plass, sier Olav Prestvik.

LURE LØSNINGER: Teknisk leder Jan Eldar Brekke har hatt ansvaret for å finne gode tekniske løsninger på utfordringer. I den forbindelse samarbeidet han med HLF Nittedal.

KULTURVERT: Frøydis Olsen er kulturvert på Flammen. Innvendig synes hun huset fungerer fint, utenfor er det flere utfordringer.

→ **UTFORDRENDE UTE**

For Frøydis Olsen kan parkering og adkomst være utfordrende. Hun bruker rullestol, og er stadig på Flammen som frivillig kulturvert. Denne dagen har hun parkert på p-plassen et godt stykke nedenfor, og trillet opp.

– Men det nytter ikke når det er snø. Det hjelper ikke med varmekabler ved inngangspartiet så lenge det er snø mellom det og p-plassen, sier hun.

– Derfor tar jeg flest vakter på vår, sommer og høst.

Fremme ved døren aktiverer hun åpneren. Døren slår utover.

– Jeg fikser det, særlig fordi jeg er forberedt, men jeg har sett eldre med rullator som har rykket tilbake, sier hun.

Vel inne i Flammen er hun full av lovord – og et ønske:

– Jeg skulle ønske det var mulig å sitte midt på en seterad med rullestol, istedenfor på sidene. Men utover det fungerer alt veldig bra, det er enkelt å komme til alle steder, skryter hun, som er veldig glad for Kulturverket.

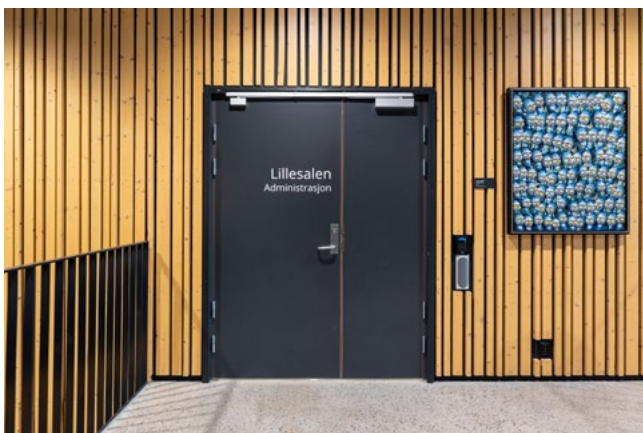
– Jeg tror det er viktig å komme sammen, få input, oppleve noe annet i hverdagen. Det gjør noe med oss. ●

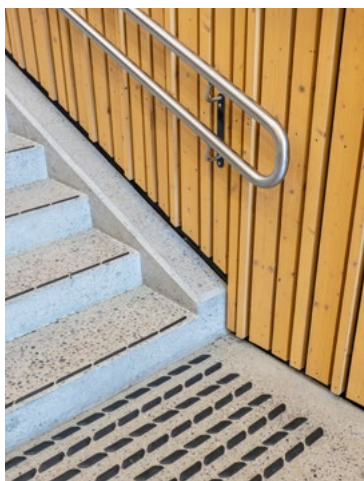
AUTOMATISK ÅPNER: Ingen berøring er nødvendig for å lukke opp døren.

VISER VEI: Hvit skrift på mørk bunn gjør skiltingen tydelig. Ved siden av teksten er det punktskrift.

INGEN TVIL: Sort dør og lys vegg gjør det enkelt å oppdage inngangen.

GODT MERKET: Sorte, opphøyde trappeneser og farefelt før første trappetrinn.

Mariann Torsvik,
leder for Kulturverket
Flammen

Løsningene:

- Ledelinjer/oppmerksomhets- og farefelt
- Tydelig skilting
- Trapp med dobbel håndløper
- Kontrast mellom dør og vegg
- Skilting av dører
- Sensorstyrt døråpner
- Trespiler på vegger for god akustikk
- Forbedret teleslyngeanlegg
- Lyddempende tepper fra tak til gulv
- Informasjon om sitteplasser med aller best lyd for teleslynge
- Sorte, opphøyde trappeneser
- Avtakbare seter i Storsalens amfi, slik at rullestoler kan stå helt inntil på den ene siden av amfiet
- Rullestolplasser med enkel adkomst på galleriet over amfiet

Dette kunne vi gjort annerledes:

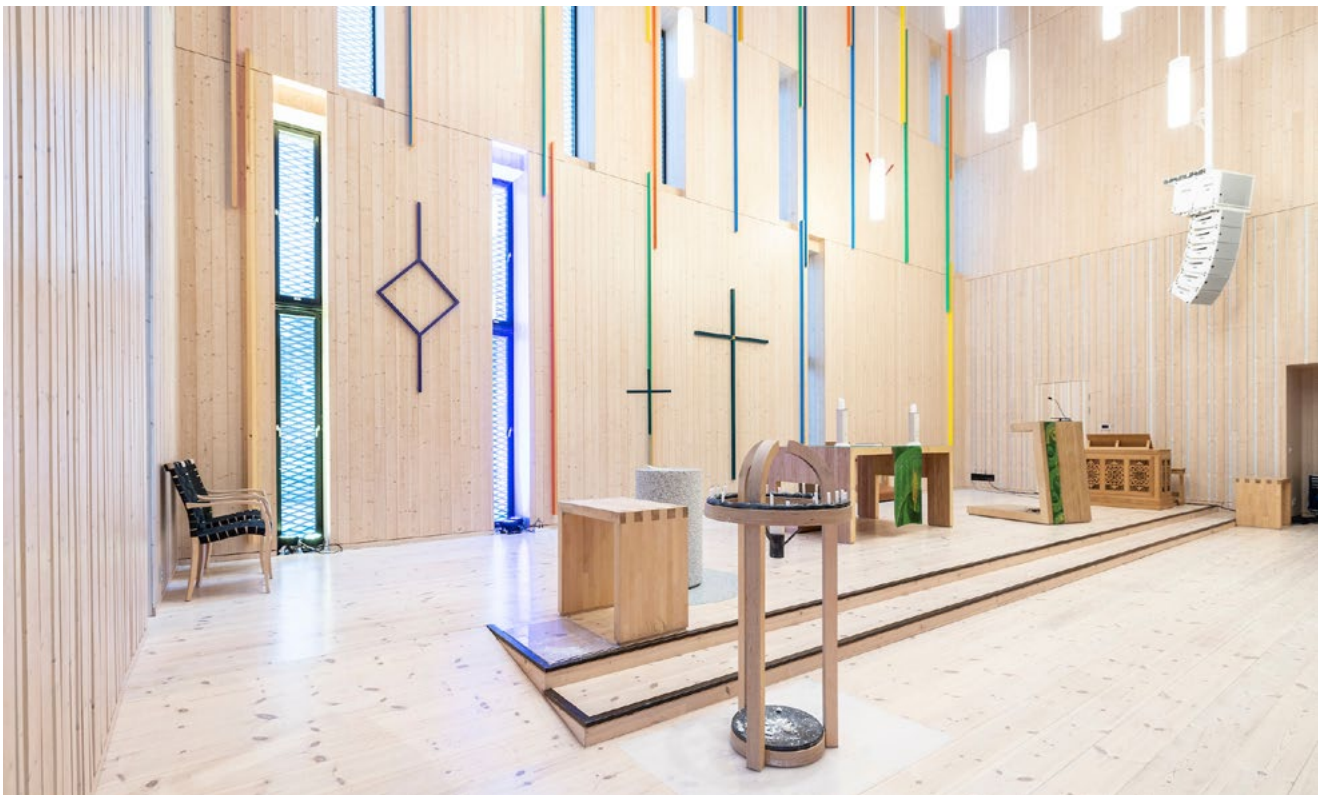
- Det er for mange litt for høye terskler, som kan være problematiske
- HC-parkering nærmere inngangspartiet
- En annen løsning med åpneknapp lengre fra inngangsdør oppe, siden denne døren slår utover – ved inngangsdøren nede er dette på plass

Huset som inneholder nesten alt

Det er få stengte dører i Kimen kulturhus, og målet er å gi plass til alle. Resultatet er et kulturhus som har fått priser for tilgjengelighet. Her føler folk at de blir ønsket velkommen inn.

Åpnet i 2015
15 700 kvadratmeter
Pris: 717 millioner kroner

MEKTIG: Kimen huser også Stjørdaal kirke som har en svimlende takhøyde på 16 meter. Det er opprettet et sameie mellom huseier og Stjørdaal kirkelige fellesråd, og de ansatte har kontorer i kulturhuset.

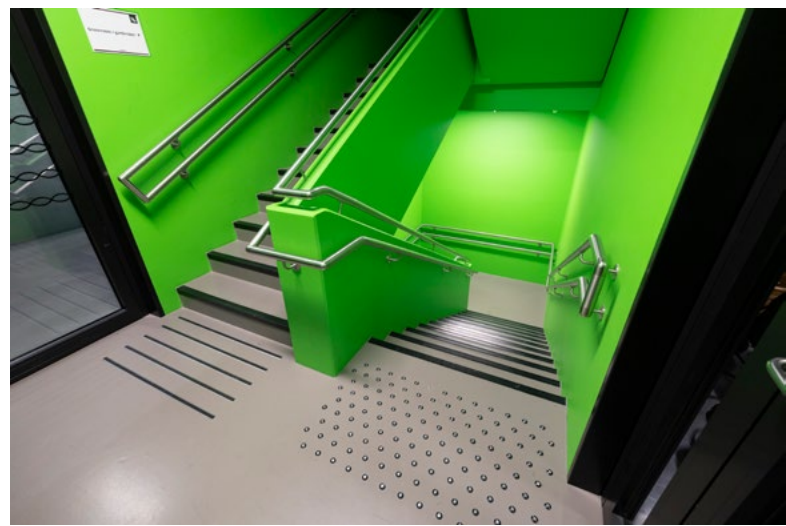
Det er umulig å ikke finne kulturhuset Kimen i Stjørdaal sentrum. Det troner, nesten bokstavelig talt, i enden av Kimenparken. Skiltet over inngangen er godt synlig, i hvitt og svart, enkelt å få øye på for synshemmede. Byggsilhuetten er kroneformet, det er noe majestetisk over det ruvende, svarte bygget. Mektig er også lista over de funksjonene og aktivitetene kulturhuset rommer, og antall grep for å gjøre huset tilgjengelig.

– Åpenheten er grunntanken her. Folk skal kjenne at bygget har plass til dem. Dette skal være et godt sted å være for alle, sier kulturhusleder Astrid Cecilie Olaussen.

«Dette skal være et godt sted å være for alle.»

Astrid Cecilie Olaussen

GRØNN ORIENTERING: Både den innvendige trappen, brantrappen og møterom er malt irgrønne. Det gjør det enkelt å orientere seg i bygget for alle, både visuelt og kognitivt.

GOD LYD: Bak disse dørene er det øvingsrom for musikere. Her har kulturskolen i Stjørdal undervisning. Rommene er spesialbygget for å gi god lydopplevelse. Et stort grep som går igjen i hele bygningen, er lydabsorberende spilleplater. En viktig tilrettelegging for hørselshemmede.

BLIR SATT PRIS PÅ

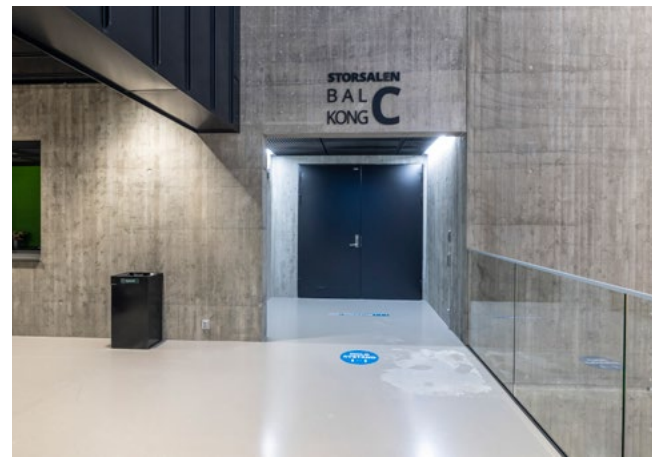
Bare et år etter åpningen i 2015, fikk Kimen Tilgjengelighetsprisen fra Rådet for likestilling av funksjonshemmede i Nord-Trøndelag. I 2020 fikk huset Norske konsertarrangørers tilgjengelighetsmerke. Kun to små tekniske rom i det 50 700 kvadratmeter store huset er ikke tilgjengelig for rullestolbrukere. I parkeringskjelleren er det 16 HC-plasser, og HC-toalettet er utstyrt med stellebenk for voksne.

– Det rommet skal også være tilgjengelig for alle som oppholder seg i Stjørdal sentrum og har behov for tilbudet, forteller utbyggingssjef Arne Fridthjof Venæs.

FLEKSIBELT: Biblioteket har en voksenavdeling og en ungdomsavdeling, to arbeidsrom med glassdører og bevegelige reoler.

TAKTILT OG TYDELIG: Kimen har informasjonsskilt med god kontrast og mange av dem er supplert med punktskrift for synshemmede.

→ LENGE ÅPENT OG FRI ENTRÉ

Kulturhusleder Olausson forteller at den lett tilgjengelige resepsjonen i biblioteket er hjertet i kulturhuset. Biblioteket har gratis arrangementer og et veldig godt samarbeid med frivillig sektor. Kulturhuset er åpent syv dager i uka fra ni til halv ti på kvelden. Åpenheten er viktig, men det skaper også utfordringer.

– Nå har vi fått inn vektere til å sørge for trygghet, sikkerhet og forebygge uønskede hendelser samt veilede publikum. Når brukerne har Når brukerne har utfordringer med å blir gjenkjent og møtt med interesse og vennlighet, blir terskelen

for å gjøre noe galt mye høyere, forteller kulturhussjefen, og legger til:

– Som du skjønner gjør vi mye forskjellig, og har et bredt publikum. Og på en merkelig måte har vi klart å få til denne sameksistensen. ●

Artikkelen ble publisert første gang i «Bygg for alle – Universell utforming er nøkkelen til likeverdig tilgang» (2023). Dette er en revidert versjon.

Kulturhusleder Astrid Cecilie Olaussen og utbyggingssjef Arne Fridthjof Venæs, Kulturhuset Kimen

Løsningene:

- Informasjonsskilt med god kontrast
- Mange av skiltene har også punktskrift for synshemmede
- HC-toalett med stellebenk for voksne
- Lysabsorberende spileplater
- Bibliotek med en voksenavdeling, en ungdomsavdeling og to arbeidsrom med glassdører og bevegelige reoler
- 16 HC-plasser i parkeringshuset i kjelleren og heis fra p-kjeller til kulturhuset
- Den innvendige trappen og branntappen er malt i irrgønt for å gjøre dem godt synlige og lett identifiserbare for synshemmede – noe som gjør det enkelt å orientere seg for alle, både visuelt og kognitivt
- Terskelfri adkomst til alle publikumsarealer
- 6 rullestolplasser i konsertsalen
- Teleslynge i Storsalen, Vektersalen, kinosalene og Stjørdal kirke
- Ledelinjer for blinde/svaksynte på utsiden av bygget, som leder deg til informasjonsskranken på innsiden av huset og videre til hovedsalene
- HC-toalett bak scenen ved hovedlageret til bruk for artister og foredragsholdere
- Siden 2020 har alle ansatte i produksjon vært på årlig kursing i tilgjengelighet

Dette kunne vi gjort annerledes:

- Ledelinjer:
 - Det burde vært ledelinjer i andre etasje fra man kommer ut av heisene. Slik det er i dag kan det være vanskelig å orientere seg om man skal gå mot øvingsrom, inn i Storsalen eller mot biblioteket.
- Rullestolplassering:
 - Vi hadde også tenkt annerledes rundt rullestolplassering i Storsalen. Ved skyveamfi begrenser det mulighetene for hvor HC-plassene skal lokaliseres. Vi har fått noen tilbakemeldinger fra brukere som føler seg utrygge fordi HC-plassene er plassert i andre etasje, og ikke på bakkenivå, med tanke på evakuering ved brann.

UNGDOMSRUM:: Carbon er fritidsklubben i Kimen kulturhus. Her er alltid minst to voksne ansatte på jobb. Kimen tilbyr ungdom et allsidig, inkluderende og rusfritt fritidstilbud. Klubben er åpen for de som har begynt på ungdomskolen til og med fylte 18 år. I tillegg arrangeres det juniorklubb for mellomtrinnet på barneskolen hver onsdag.

Et mangfoldig konserthus

Universell utforming alene gjør ikke Stormen konserthus til et sted for alle.
– Også den mentale terskelen må vekk.

**Bodøs
storstue har plass
til 1800 gjester**

Åpnet i 2014
11 200 kvadratmeter
Fire scener

ENESTÅENDE AKUSTIKK: Direktør Rasmus Adrian i selve hjertet i Stormen Konserthus: Store sal omtales som en av verdens beste konsertsaler med sin enestående akustikk.

Det sier direktør Rasmus Adrian, som har ledet huset siden 2020.

– Rent fysisk må bygget selvsagt fungere. Men det fysiske er på ingen måte tilstrekkelig. Vi må sørge for at folk faktisk bruker huset. Det innebærer at vi må legge til rette og lage innhold som senker barrieren, forklarer han.

GARANTERE MANGFOLD

I Stormens strategi er oppdraget definert: Konserthuset skal være mangfoldsgarantist.

– Det er et riktig godt ord som betyr at vi skal lage et bredt tilbud for et mangfoldig publikum. Den tanken må vi hele tiden ha i bakhodet; at vi faktisk skal nå ut til så mange mennesker som

MANGE SPØRSMÅL: Har dere heis til alle nivåer i bygget? Hvor er rullestolplassene i salen? Det er de vanligste spørsmålene billett koordinatør Marianne Hammersten får. Svarene? Ja, og på rad 14 og 19.

→ mulig, sier Adrian, som mener at også dette handler om universell utforming.

– Oppdraget kommer blant annet til uttrykk gjennom hvordan vi tenker på vår programprofil, sier Adrian.

En egen programavdeling er et av grepene som er tatt siden han begynte.

– Tidligere var huset primært organisert med tanke på utleie. Innhold og profil ble dermed overlatt til eksterne arrangører og deres marked. Utleie er fortsatt en viktig del av vår økonomi og funksjon, men fokuset har altså endret seg, forklarer direktøren.

FLOTT OG UTFORDRENDE

Huset ble i sin tid bygget primært for utleie. Det har en stor foaje med skranke, og trapp og heis opp til fire saler.

– Det er et fantastisk flott bygg, men det er åpenbart ikke tegnet med tanke på gratisarrangementer for alle, det oppleves ikke som et kulturhus, sier Adrian.

– Derfor tar vi grep. Det er veldig enkel adkomst rett inn fra gaten – med oppvarmet fortau. Man kommer rett inn i foajeen som kan

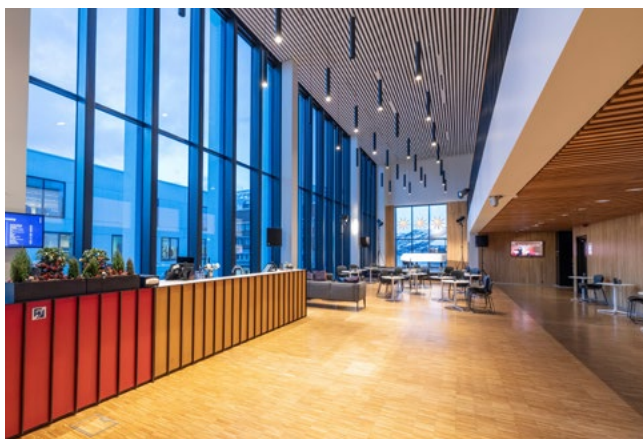

PLASS TIL RULLESTOLER: Rekken med stoler kan enkelt fjernes så det blir rom for rullestoler.

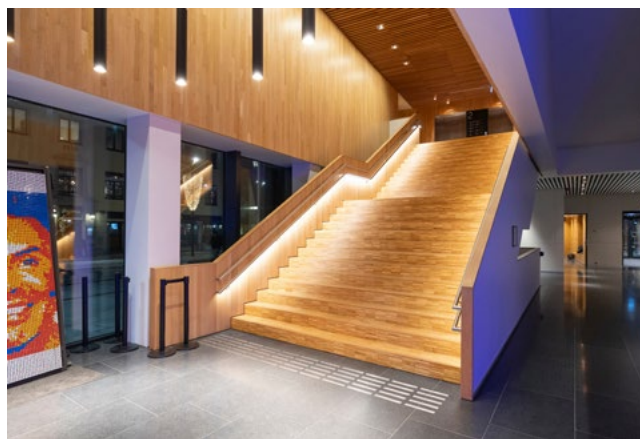
utnyttes mye bedre. Her blir det flere konserter og arrangementer, forteller direktør Rasmus Adrian.

Han mener nøkkelen for å lage en storstue for alle ikke handler om lovgivning, strategier og regler.

– Altså, den slags er selvsagt viktig, men det aller viktigste er et ekte ønske om å invitere alle folk inn. ●

LYST OG LUFTIG: Også lys sto sterkt i fokus under planleggingen av Stormen. Godt lys ovenfra og minimalt med gjenskinn gjør bygget bra også for synshemmede.

SMART LYS: Lys opp trappen gjør det enklere å orientere seg. Både Sissel O. Simonsen og Jarle Arntzen i Blindeforbundet ønsker seg tydelig merket trappeneser - og det skal de få.

«Det aller viktigste er
et ekte ønske om å invitere
alle folk inn.»

Rasmus Adrian

KOMMER GJERNE: – Jeg vokste opp på 60- og 70-tallet og er glad i litt tøff musikk. Det får jeg her, jeg går på noen konserter i året, forteller Jarle Arntzen. Sissel Simonsen har annen musikksmak, men er like glad i huset. Begge er aktive i Bodø lag av Norges Blindeforbund.

TETT PÅ: Skriften ved heisen fungerer godt for Sissel Simonsen, men det er viktig at hun har muligheten til å gå helt inntil for å se hva som står.

Direktør Rasmus
Adrian, Stormen
konserthus

Løsningene:

- Skreddersydd bruk av lys. Bruk av lys skaper kontraster for enklere orientering
- Korrekt lysstyrke på hvert område: 200 lux i korridorene, 300 lux på informasjonstavlene, og sterkere lys i resepsjonen enn ellers
- Overordnet prinsipp: Utekompensert lys; at mengden tilført lys justeres i forhold til naturlig lys
- Skjerming for å unngå gjenskinns og blending
- Doble håndløpere med lys
- Skilt med gode kontraster
- Tydelig kontrast mellom dører og vegger
- Ledelinje frem til informasjonsskranken
- Oppvarmet fortau ved inngangspartiet

Dette kunne vi gjort annerledes:

- Tydelige trappeneser
- Punktskrift i underkant av håndløpere med informasjon om etasje
- Bedre skilting, det er for eksempel vanskelig å forstå hvor heisen er
- Nivåforskjell mellom seterader og øvrig gangareale i salen

En rekke av punktene er allerede under utbedring

En forestilling i ro og mak

Et smart grep er tatt for å få flere til å bruke Stormen konserthus.

Navnet på grepet? Relaxed performance, som oppsto i England på 1990-tallet.

– Poenget var å formidle kultur til alle, forklarer Charlotte Gjertsen, som jobber med salg, publikum, mangfold og inkludering i Arktisk Filharmonni. I Norge har Relaxed Performance fått navnet Relæxt. Initiativtaker er Hålogaland Teater, som samarbeider med Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Volda om utformingen av konseptet. Arktisk Filharmonni ble raskt en samarbeidspartner og ordningen har etter hvert spredd seg til en rekke kulturinstitusjoner i Nord-Norge.

SENKE TERSKELEN

Konserthusets direktør, Rasmus Adrian, presiserer at Stormen skal være for alle.

– Du kan nesten ikke snakke om universell utforming uten å snakke om tilgjengeliggjøring. Det handler om inkludering i ordets videste forstand, og går blant annet på respekt, forståelse og åpenhet, sier direktøren.

Nettopp derfor samarbeider Stormen med Arktisk Filharmonni om Relæxt-konserter.

– Altså, alle konsertene våre skal selvsagt være for alle. Men det er mange som av ulike årsaker synes det kan være utfordrende å gå på en ordinær klassisk konsert. Terskelen for et Stormen-besøk kan dermed bli for høy. Løsningen er Relæxt, forteller Charlotte Gjertsen.

– Det kunstneriske innholdet rører vi ikke. Alle skal ha tilgang til samme type konsert, men vi gjør tilpasninger sånn at flere kan oppleve den.

MANGE GREP

En av tilpasningene er å beholde lyset i salen.

– Vi demper det bare litt. Slik blir det enklere for mennesker med nedsatt synsevne å orientere seg, ja, det blir enklere for alle å gå inn og ut. Og på Relæxt kan man gå så mye inn og ut av salen som man vil, understreker Gjertsen.

– Noen trenger å gå hyppig på toalettet, andre har behov for å trekke seg tilbake for en pause. Forestillingens lyd og lengde er tilpasset ved å dempe de aller høyeste partiene og gjennom å korte ned konserten. Relæxt er dessuten en hysj-fri sone. Det er lov å tikse, gråte, le, rope, men det er ikke lov å hysje på hverandre. Romslig møblering er også viktig, slik at alle har god plass.

INFORMASJON NØKKELEN

Utførlig informasjon er også i fokus.

– Om hva du møter på denne konserten eller forestillingen. Gjennom tett samarbeid med ulike organisasjoner er også det utarbeidet en triggerliste, altså hva som kanskje kan oppleves vanskelig eller ubehagelig, eksemplifiserer Charlotte Gjertsen.

Informasjon handler også om rent praktiske ting, som parkering, adkomst, garderobe, alt som gjør et besøk på Stormen mer forutsigbart – og dermed tryggere. Derfor har de laget en visuell guide som beskriver konserthusbesøket fra a til å.

Alle grepene er utviklet i tett samarbeid med brukerne.

– Vi kan jo ikke sitte og anta hva som for eksempel er lyst eller mørkt nok, høyt eller lavt nok. Det er brukerne selv som må fortelle hva som skal til for å få en god kulturopplevelse, presiserer Gjertsen.

Under konserten er dessuten to kursede verter inne i salen for å assistere publikum.

– Vertene skal være åpne, hjelpsomme, gode på å lese folks signaler, og ha god tid til hver enkelt.

POPULÆRT TILBUD

Nøyaktig hvem som kommer på Relæxt-konsertene – og hvorfor – er ikke kartlagt.

– Er det sånn at mange kommer fordi programmet er interessant, eller fordi det er ekstra tilrettelagt og man kjenner seg mer hjemme? Det vet vi jo egentlig ikke, det vi vet er at det er veldig godt mottatt, sier Charlotte Gjertsen i Arktisk Filharmoni. ●

KUNST FOR FLERE: Det kunstneriske innholdet røres ikke. Poenget er å gjøre tilpasninger slik at så mange som mulig kan få det med seg, forklarer Charlotte Gjertsen. Hun jobber med salg, publikum, mangfold og inkludering i Arktisk Filharmoni.

HAR OVERSIKTEN: Etter en grundig kartlegging vet driftstekniker Frank-Tore Hauan hva som skal forbedres, både ved Stormen bibliotek og Stormen konserthus.

Fra bra til bedre

**Hva er bra og hva kan bli bedre?
Det ville kommunen ha svar på.
En kartlegging senere tok den grep.**

På gulvet, i salen på Stormen konserthus, ligger kimen til kartleggingen: En liten, knapt synlig kant mellom seteradene og øvrig gulv.

– Nivåforskjellen forårsaket en hendelse, og vi fikk et avvik, forteller driftstekniker Frank-Tore Hauan ved Stormen bibliotek og konserthus.

Da bestemte de seg for å ta en grundig titt på de da nær ti år gamle byggene. Høsten 2023 koblet de på ekstern kartleggingshjelp, og skaffet seg oversikt over ståa.

– Da Stormen ble bygget var kravene annerledes enn i dag, påpeker Hauan.

– I tillegg kommer erfaringene med ti års bruk.

På toppen ligger slitasjen.

– Som trappenesene, etter nærmere ti år synes de knapt, fastslår driftsteknikeren. Han understreker viktigheten av oversikt før man setter i gang.

– Over hva man må og bør ta, slik at man ikke bare klatter på litt her og litt der. ●

Storstua på Sortland

– Ut med fiskebollene og inn med kulturen. Hermod Høwe (82) oppsummerer effektivt historien til Kulturfabrikken på Sortland, kulturhuset som er reist på tuftene til tradisjonsrike Vesterålens Hermetikkfabrikk.

Åpnet 2014

Inneholder kino, bibliotek, galleri, museum, kulturskole, verksteder, frivilligsentral og voksenopplæring

Pris: 248 millioner kroner

SPREK: Hermod Høwe er ofte eneste hane i kurven når Frivilligsentralen byr opp til trim i Kulturfabrikken.

FLEKSIBELT: Informasjonsskranken i Kulturfabrikken har to høyder og passer for alle. Her leverer Astrid Helen Karlsen inn bibliotekbøker til Jørn Singdahlsen.

«Universell utforming handler ikke bare om tekniske grep, men også om menneskesyn.»

Kristine Røiri

Produksjonen av de kjente hvite og grønne fiskeballeboksene er flyttet til nye lokaler, mens «den blå byen» Sortland har rykket inn med sin portefølje av kulturtilbud og mer til.

Kulturfabrikken åpnet offisielt dørene i oktober 2014 og ble straks Sortlands nye storstue.

– Kulturen er blitt like populær som fiskebollene, konstaterer Hermod Høwe.

Han var en ihuga aksjonist da sortlendingene slåss for å få realisert kulturhuset, og er trofast innom flere ganger i uka.

– Jeg har aldri vært på så mange konserter og arrangementer før. Kulturfabrikken er blitt en magnet. Her treffer man folk, og får være med på ulike aktiviteter som gjør at man engasjerer seg, mener han.

På programmet hans i dag står blant annet en kaffe på Kulturkafeen med Kristine Røiri, kommunens ekspert på universell utforming. Hun nikker til det han sier.

– Fiskeboller er jo en folkelig rett, og det er kulturen her på huset også, sier hun fornøyd.

ØRENS LYD: Ordfører Tove Mette Bjørkmo i kafeen på Kulturfabrikken, hvor bekledningen på veggene er med på å gjøre lydnivået behagelig, selv om rommet er stort og høyt under taket.

PRAKTISK: Trinnløse plan gjør det også enklere å flytte på det tunge flygelet. Her trakterer pianist Sindre Myrbostad tangentene.

→ POPULÆRT HUS

Universell utforming sto i fokus fra dag en da Kulturfabrikken ble planlagt og bygget. Her skal alle med; barn, ungdom, voksne, eldre, innbarka sortlendinger, nyinnflyttede flyktninger, spreke og mindre spreke. Kulturhuset er et lavterskeltilbud på alle måter.

– Universell utforming handler ikke bare om tekniske grep, men også om menneskesyn, mener Kristine Røiri.

Tone Toften, direktør for Kulturfabrikken, smiler og røper hva hun og de ansatte pleier å si internt:

– Kulturfabrikken skal være det huset i gata hvor alle ønsker å leke.

Rundt 10 000 mennesker er i snitt innom kulturhuset på Sortland en helt vanlig uke. Det er omtrent like mange som bor i hele kommunen.

– Vi er veldig glade for oppslutningen, sier Tone Toften og presiserer:

– Vi trekker også folk fra andre kommuner, Sortland er regionsenter for alle de fem kommunene som utgjør Vesterålen.

GOD LYD

Hjertet i fabrikken er Kulturkafeen. Ved kafédissen har ordføreren på Sortland, Tove Mette Bjørkmo, kjøpt lunsj hun skal ta med tilbake til kontoret i rådhuset. Hun er ivrig bruker av Kulturfabrikken både profesjonelt og privat.

– Kulturfabrikken er blitt en storstue for hele Sortland og Vesterålen, sier hun.

– Den er virkelig blitt en møteplass med lav terskel, og spiller derfor en vesentlig rolle i lokalsamfunnet.

At Kulturfabrikken er universelt utformet, bidrar ifølge ordføreren sterkt til dette.

– Det betyr at alle som har lyst kan komme hit, uavhengig om de er funksjonsfriske eller ikke.

«Kulturfabrikken skal være det huset i gata hvor alle ønsker å leke.»

Tone Toften

Og det ser vi at de gjør.

Ordføreren berømmer blant annet de gode lydforholdene. Det nyter for eksempel ekte-mannen hennes godt av.

– Han bruker høreapparat, og andre steder må han ofte ta det av på grunn av støy. Her på huset er det god akustikk og lyddemping, og han har ingen problemer med å bruke høreapparatet, forteller hun.

HJERTESAK

Kulturfabrikken kostet til sammen 248 millioner kroner. Uten innsatsen fra frivillige og det lokale næringslivet ville det ikke blitt noen storstue. Kommunestyret stilte krav til at det måtte reises privat egenkapital før den offentlige penge-sekken ble åpnet.

– Vi kom på ideen om å «selge» stoler til de næringsdrivende i regionen for 15 000 kroner stykket. På på den måten ble det reist rundt 14 millioner kroner. Entusiasmen var enorm. Alle stolene ble solgt, enkelte flere ganger, sier Tone Toften.

Hun peker på seteryggene i salen, på samtlige seter bortover radene henger små skilt med navn på lokale bedrifter. Stolene «eies» av sponsorene, men brukes selvfølgelig av alle.

– En effekt vi ikke hadde tenkt på, er at dette skaper et større eierskap til Kulturfabrikken. Folk har puttet fabrikken i hjertet sitt. ●

Artikkelen sto første gang på trykk i heftet 'Viser vei til et samfunn for alle' (2018). Dette er en oppdatert versjon. Hermod Høwe døde i 2021, og Tove Mette Bjørkmo er ikke lenger ordfører.

Tone Toften,
direktør for
Kulturfabrikken

Løsningene:

- Nivåforskjellene i første etasje er løst med trinnfrie ramper, videre oppover i etasjene er det heis
- Gjennomgående bruk av tydelige ledelinjer og oppmerksomhetsfelt på gulvet
- Informasjonsskranken, som også er bibliotekskranke, er bygget i to høyder
- Fleksible stol- og sceneløsninger i begge flerbrukssalene, mange av de ordinære stolene kan enkelt hektes av og gjøres om til rullestolplasser
- Scenegulvet er trinnfritt
- Sceneområdet og stolradene kan gjøres større eller mindre etter behov
- Lydabsorbenter, blant annet på veggene rundt kafédissen

Dette kunne vi gjort annerledes:

- Det burde vært teleslynge i alle saler og møterom, samt bibliotek
- Biblioteket burde vært på ett plan i 1. etasje, for lettere adkomst og bedre samhandling mellom generasjoner. Nå ligger barne- og ungdomsavdelingen i 1. etasje og voksenavdeling i 2. etasje
- Det burde vært HC-parkering rett utenfor hovedinngangen. Dette var der opprinnelig, men eier av tomta (ikke Kulturfabrikken) valgte beklageligvis å fjerne den

Folkets nye hus

Arbeiderbevegelsens slitne høyborg i Sauda fikk nytt tilbygg, og ble med smarte grep et moderne kulturhus for hele kommunen. Til en hyggelig pris.

**Sauda
Fabrikkarbeiderforenings
gamle forsamlingslokale
+ et nytt tilbygg =
nytt kulturhus**

Bygget som Folkets Hus i 1931 • Tegnet av arkitekt Gustav Helland
Restaurert og nytt tilbygg fra 2018 • Det originale Folkets Hus fredet i 2023

FORNØYD LEDERDUO: Astrid Espeland (til venstre) og Åshild Marie Øverland under glasstaket i kaféen. Veggen med trespiler tilhører nybygget, murveggen til høyre var tidligere en yttervegg på Folkets Hus.

– Dette må være et av Norges billigste kulturhus, sier Åshild Marie Øverland, kultursjef i Sauda kommune.

– Vi brukte rett over 50 millioner, for hele pakka.

I flere tiår hadde ulike interesser i Sauda diskutert både skjebnen til Folkets Hus, og behovet for et kulturhus. Et av forslagene var et splitter nytt kulturhus til 200 millioner kroner. Den planen ble skrotet på grunn av økonomi. Løsningen ble å restaurere det verneverdige, men akk så upraktiske Folkets Hus fra 1931, og slå det sammen med et nytt tilbygg.

– Vi er veldig fornøyd med at vi landet på en løsning som forener behovet for vern og moderne funksjonalitet, en unik kombinasjon av kulturhus og kulturminne. Det løste en rekke problemer som var vanskelige å få til i et verneverdig

bygg. Nå oppfyller vi dagens krav til blant annet universell utforming, konstaterer kultursjefen fornøyd.

Som kronen på verket ble det originale Folkets Hus fra 1931 fredet i 2023, etter restaureringen. Huset bevares som en viktig del av historien om fagbevegelsen og industrisamfunnet i Sauda, og videreføres samtidig som en del av et moderne kulturhus.

«Dette må være et av Norges billigste kulturhus.»

Åshild Marie Øverland

NY ADKOMST: Tidligere var trappen eneste vei inn i det gamle Folkets Hus. Nå er inngangen flyttet til nybygget, og det er både trapp og trinnfri adkomst opp til hoveddøren. Cecilie Klungtveit ruller enkelt inn og ut av huset.

→ SLITENT OG UTILGJENGELIG

Det var arbeiderne på Sauda Smelteverk som reiste Folkets Hus på dugnad på 1930-tallet. Etter hvert leide kommunen bygget og drev det som et kulturhus.

– Det var krevende å balansere normal drift med vernehensyn, sier Åshild Marie Øverland. Huset, med alle sine trapper, var knapt tilgjengelig for mange. Det manglet trinnfri adkomst og heis, det var dårlig lydisolert og alt for lite for dagens behov. Og sørgelig nedslitt.

– Det var så shabby at det var flaut å slippe til store artister som Mari Boine på scenen, sier kultursjefen.

KULTUR FOR ALLE

I dag derimot, er huset rigget for å ta imot hvem som helst. Inn den nye hovedadkomsten kommer Cecilie Klungtveit i rullestol. Hun er ofte i Folkets Hus, på konserter, foredrag og kafébesøk.

– Huset fungerer veldig fint, mener hun.

Nybygget har inngangsparti med både trapp og trinnfri løsning.

– Jeg liker godt at det er en slak bakke opp til døren, laget som en del av bygget, ikke som en rampe. Det er bra universell utforming, og ikke bare for folk med rullestol. Jeg ser også mange eldre som bruker den adkomsten i stedet for trappen, sier hun.

TILGJENGELIG FOR ALLE: Med den nye publikumsheisen kommer Cecilie Klungtveit seg rundt i hele huset. Før var det bare trapp opp til den gamle storsalen.

VIKTIGE DETALJER: Utstrakt bruk av trespiler er med på å skape et godt lydmiljø. Kontrastrik skilting gjør det enkelt å finne frem.

STAMGJEST: Cecilie Klungtveit trives på kaféen i Folkets Hus, hvor det er plass til å ta seg frem med rullestol.

For Cecilie er det viktig at hun kommer seg inn i kulturhuset på lik linje med alle andre.

– Det betyr veldig mye å ikke skille seg ut eller føle seg annerledes, sier hun.

– Noen steder må man bruke bakdøren eller få hjelp av andre for å komme seg inn. Da blir det veldig synlig at du bruker rullestol. Her glir jeg inn med resten av mengden, og er bare en av mange som skal på konsert eller kafé.

Cecilie er styremedlem i Landforeningen for ryggmargsskadde, hvor de jobber mye med universell utforming og likestilling. Hun har brukt rullestol siden hun skadet ryggen i en strikkhoppulykke for seks år siden, da hun var 24 år.

BYENS BLANDAKOR: Herre- og damestemmer i skjønn forening når koret «Trøkk» over inn ny forestilling i den historiske storsalen i Folkets Hus. Veggmaleriene, malt av Ragnvald Eikeland og Håkon Landa i 1953, har motiver knyttet til arbeiderbevegelsen og industrihistorien i Sauda.

– Stolen har likevel ikke vært et stort hinder for meg, smertene har vært verre. Jeg pleier å si at smertene har gjort meg mer handikappet enn stolen.

De siste årene har hun fått større kontroll over smertene, og nå kan hun igjen drive med aktiviteter som klatring, kajakk og langrennspigging, i tillegg til å være ute i kulturlivet.

– Jeg liker å være aktiv.

RIKTIG RYTME: Fleksisalen brukes blant annet til Kulturskolens dansetrening. Her konsentrerer Emma Stahr og Mariell Lofthus Hagevik seg om koreografien. – Bra! En gang til, sier instruktør Vira Shublina, flyktning fra Ukraina og nyetablert i Sauda.

→ GODE LØSNINGER

Like innenfor hovedinngangen ligger et luftig foajéområde, som binder sammen det gamle og det nye bygget. Her er det inngang til ny fleksisal, kafé, HC-toalett og publikumsheis opp til mezzaninen, som går fra nybygget over til det originale Folkets Hus.

– Kaféen er blitt bra, et kjekt sted å treffe folk før arrangementer, mener Cecilie og viser at hun enkelt kan rulle til disken og videre gjennom lokalet.

– Her er det tenkt på mellomrom mellom bordene. Det føles ikke trangt, og man slipper å ta unaturlige omveier for å komme til.

Hun smiler:

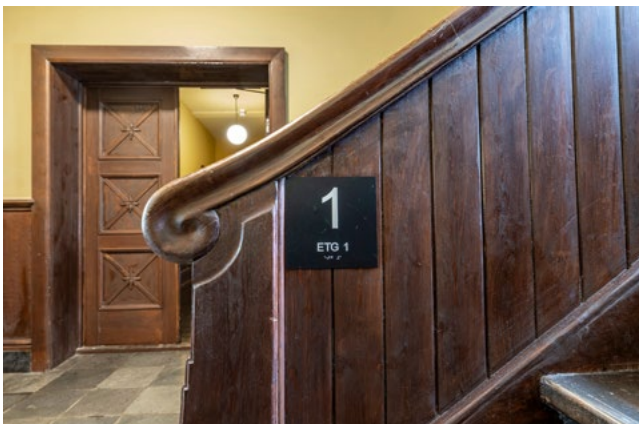
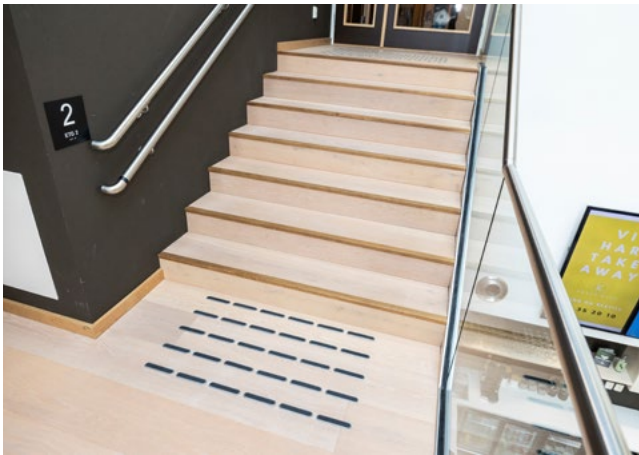
– Slike ting ser du ikke før du selv bruker stol og får deg noen aha-opplevelser. Nå ser jeg alt med «rullestolblikk», sier hun og legger til:

– Andre vil ha ulike behov, og derfor er det så viktig å legge bredt til rette. Universell utforming handler om et inkluderende samfunn for alle.

FOLK MED PÅ LAGET

Sauda kommune overtok Folkets Hus fra fabrikkarbeiderforeningen for én symbolsk krone, og i dag er huset organisert som et ideelt AS.

– Det har muliggjort eksterne tilskudd, som ville vært utelukket med kommunen som eier, sier Astrid Espeland, som er kulturhusleder.

NYTT OG GAMMELT: Trappeløpene må løses forskjellig i nybygget og det originale huset.

Nybygg og restaurering er finansiert med 29 millioner i lån. Resten er dekket gjennom tilskudd og folkeaksjer. For dugnadsånden som Folkets Hus er tuftet på, er videreført: Over 400 saudabuer – privatpersoner, bedrifter, lag, foreninger og politiske partier – har kjøpt aksjer i huset for 1000 kroner per stykk. Mange bidro også i restaureringsarbeidet.

– Det ble lagt ned mer enn 2000 timer med frivillig innsats, blant annet ble alt gammelt treverk i interiøret pusset ned og lakkert, sier Astrid Espeland.

– Folk har virkelig tatt eierskap, dette er blitt et kulturhus for alle. ●

Åshild Marie Øverland, kultursjef i Sauda kommune og Astrid Espeland, kulturhusleder

Løsningene:

- Ny hovedadkomst
- Ny publikumsheis sikrer tilgang for alle i hele kulturhuset, også den gamle delen
- Mezzanin knytter sammen nytt og gammelt bygg i andre etasje
- Nye HC-toaletter
- Ny flerbrukssal med fleksibelt amfi og sitteplass til 130 publikummere
- Ny kafé i foajeen mellom byggene
- Storsal i 1931-bygget med sitteplass til 324 publikummere
- Ungdomsavdeling, kulturskole, øvingsrom, kontorfløy

Dette kunne vi gjort annerledes:

– Vi burde hatt teleslynge, spesielt i den gamle salen. Selv om det er bra lydutstyr i salen, har noen problemer med å høre hva som blir sagt fra scenen. I den nye fleksisalen er det bra lydforhold og god akustikk, der er det ikke et like stort problem at vi mangler teleslynge.

Full fart i Folkets Hus

Prisen for å kjøpe huset? 1 krone. Kostnaden for å pusse det opp? Drøyt 200 millioner kroner. Gleden over å ha et kulturhus for alle? Uvurderlig.

**Norges
Blindforbund
Østfolds tilgjengelighetspris 2023**

Bygget i 1904/1930
Oppgradering klar i 2020
Pris: 200 millioner kroner

NYTT I GAMMELT: Før var det kun plass til noen få rullestoler helt foran på første rad. Nå kan det lett etableres 12 plasser midt i salen, på et område så bredt at to rullestoler enkelt kan møtes. Det er en løsning Handikapforbundets Arild Karlsen er svært fornøyd med.

– Tenk, her sto vi og tittet på stjernehimmelen under oppussingen, mimrer Arild Karlsen, leder både i Rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne i Sarpsborg kommune og regionstyret Norges Handikapforbund Øst. Han retter pekefingeren opp mot det mørke taket i Sarpsborg scene.

– Ja, det var fire meter mellom hver takstol, og gulvet, det var bare 12 centimeter tykt. Det var flaks at det gikk bra, nikker Jon Karlsen, stedets tekniske leder.

– Det var i grevens tid, oppsummerer Trond Henning Klausen, Sarpsborgs kommunes teamleder, forvaltning og utvikling – eiendom.

UTFORDRING MED ADKOMST

I 2012 kjøpte Sarpsborg kommune Folkets Hus for kr 1,-. I september 2014 startet restaurerings- og oppgraderingsarbeidet, og

da koronaen slo til for fullt sto det ferdig. Først i 2022 kom den ordinære driften opp i skikkelig marsjart, og i 2023 ble den tildelt Norges Blindforbund Østfolds tilgjengelighetspris.

Den eldste delen av bygget er fra 1904, resten fra 1930. September 1933 ble det åpnet som Folkets Hus, og har vært både forsamlingslokale, kontorer, og konsert- og revyscene. En hovedutfordring var å få på plass en universelt utformet adkomst.

– I første omgang aksepterte ikke fylkeskonservatoren den løsningen vi ønsket, med en rampe inn ved hovedinngangen. Men det løste seg da vi fant på å løfte hele fasaden tilbake til opprinnelig uttrykk. Det var forenelig med rampen, forteller Trond Henning Klausen. En annen utfordring var å få heis til alle etasjene. Løsningen ble et tilbygg på siden.

LANG VEI: Folkets Hus var i dårlig forfatning da kommunen kjøpte det. Nå er det forvandlet til et flittig brukt kulturhus.

→ TETT SAMARBEID

Dagens versjon av Sarpsborg scene er blitt til etter tett samarbeid.

– Jeg tror prosessen ble så god fordi Rådet for funksjonshemmede var så på hele tiden. De etterspurte tegninger, var med på befaringer, krevde løsninger, så muligheter og pushet politikerne, roser Trond Henning Klausen.

Trioen viser vei gjennom bygget: administrasjon, scene, garderobe, «green room», bar og foaje. De forteller om taleforsterkning-anlegget, demonstrerer den elektriske innretningen som enkelt forvandler trapp til rullestolrampe, peker på den hev- og senkbare scenen som er blitt dobbelt så stor, på ledelinjer og lysløsninger. Handikapforbundets Arild Karlsen oppsummerer:

– Resultatet er blitt helt enormt bra, jeg er overbevist om at dette er et av de best tilrettelagte teaterhusene. Jeg sier det rett ut, da vi var ferdig med dette bygget var vi stolte. ●

Artikkelen ble publisert første gang i «Bygg for alle – Universell utforming er nøkkelen til likeverdig tilgang» (2023). Dette er en revidert versjon.

«Jeg er overbevist om at dette er et av de best tilrettelagte teaterhusene.»

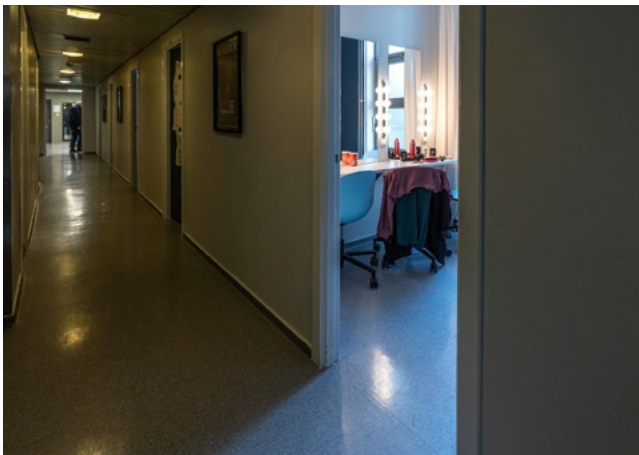
Arild Karlsen

TO MULIGHETER: Med heis og trapp på samme sted er tilbudet likeverdig.

INGEN TVIL: Ledelinjene gir oversikt i foajeen, og søylen er tydelig markert med orange.

KLAR BANE: Terskelfri sone backstage.

Trond Henning Klausen, teamleder for forvaltning og utvikling – eiendom, Sarpsborgs kommune

Løsningene:

- Heis til alle etasjene via et tilbygg på siden
- Rampe ved hovedinngangen – konservatoren godkjente løsningen, da hele fasaden ble løftet tilbake til opprinnelig uttrykk
- Taleforsterkning-anlegg
- Trapp som enkelt forvandles til rullestolrampe
- Ledelinjer
- Lysløsninger
- Hev- og senkbar scene
- Enkel etablering av 12 plasser for rullestol midt i salen. Området er så bredt at to rullestoler enkelt kan møtes

Dette kunne vi gjort annerledes:

– Flere løsninger kunne vært hensiktsmessige å ha. Vareheisen kan for eksempel ikke stoppe i første etasje, på grunn av en trapp. Men med utgangspunkt i et gammelt bygg, føler vi at vi har fått det beste ut av det.

SMART LØSNING: Ett trykk på knappen, og vips, så er trappen forvandlet til en rullestolrampe. Trond Henning Klausen demonstrerer.

Hus i harmoni

Sandefjords tradisjonsrike kulturhus Hjerntnes er rigget for moderne bruk, med et nytt og fleksibelt bygg vegg i vegg.

Nytt
+
gammelt
=
kulturarena for alle

Består av Hjerntnes kulturhus (1975) og Harmonie Arena (2022)
Plass til 800 stående og opptil 450 sittende publikummere
Pris: 70 millioner kroner

GODE GARDEROBE-FORHOLD: Kim. K. Sandve, enhetsleder for kulturhusdrift, i den nye artistgarderoben, som også er utformet for å passe til artister og medvirkende med funksjonsnedsettelse.

Side om side, ut mot Badeparken, troner kulturhuset Hjertnes fra 1975 og Harmonie arena fra 2022. De to husene er koblet sammen utvendig og innvendig, har felles og universelt utformet hovedadkomst, og fremstår som ett, stort kulturhus.

– Denne løsningen ble valgt for å kunne dele på fasilitetene og få ned kostnadene, sier Kim K. Sandve, enhetsleder for kulturhusdrift i Sandefjord kommune.

SALER OM

Hjertnes, byens eldre kulturhus, er stort og staselig – i mange sammenhenger for stort. Salen har 800 seter og en scene som rommer profesjonelle forestillinger, både konserter, opera og teater. De tekniske løsningene er avanserte, takhøyden er mer enn dobbel, avstanden frem til scenen er lang og amfiet har plass til mange.

– Vi er heldige som har en så flott sal i Sandefjord. Men når det er 200 besøkende her, står 600 seter fremdeles ledige, og da føles det tomt, sier Sandve.

Lokale kulturaktører, lag, foreninger og politikere etterlyste derfor mer fleksible fasiliteter. Svaret ble en ny flerbrukssal, i tråd med hvordan

MÅ TILRETTELEGGES: Utescenen og amfiet trenger oppgradering og bedre adkomst for både publikum og medvirkende.

man bygger moderne kulturhus rundt om i mange kommuner i dag.

Harmonie arena kan enkelt tilpasses og skreddersys større og mindre arrangementer. Mens amfiet i storsalen er plassbygget og umulig å gjøre mindre, er amfiet i flerbrukssalen fleksibelt. Salen kan brukes på mange måter, for eksempel til stående konserter eller forestillinger med kafébordoppsett.

«Ikke glem artister og medvirkende! For man kan faktisk ha nedsatt funksjonsevne og fortsatt synge i kor, spille teater og holde foredrag.»

Kim K. Sandve

TO MULIGHETER: Trappen til venstre og den trinnfrie adkomsten fra Hjertnespromenaden leder begge til den nye hovedinngangen.

- – Tanken er at det skal være en lav økonomisk terskel og kreve lite spesialkompetanse for å få til ting for lokale lag og foreninger. Teknikk og fasiliteter ligger i bygget, man slipper for eksempel å hyre folk i dagevis for å bygge scene, sier Sandve.

SCENEPLASS FOR ALLE

Kulturhuslederen forteller at en rød tråd gjennom hele prosjektet har vært å ivareta universell utforming ikke bare for publikum – men også for de som står på scenen:

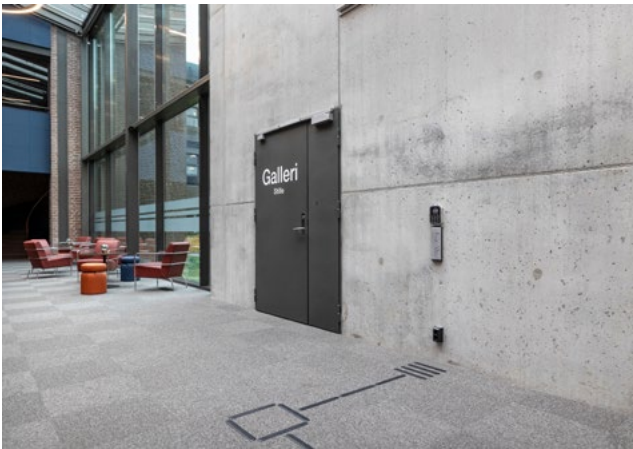
- Vi har samarbeidet tett med brukerorganisasjonene, og det viktigste rådet vi fikk var: Ikke

glem artister og medvirkende! For man kan faktisk ha nedsatt funksjonsevne og fortsatt synge i kor, spille teater og holde foredrag. Den nye heisen i inngangspartiet kan brukes av artister for å komme seg rett opp til backstageområdet. De nye artistgarderobene er universelt utformet, med blant annet HC-toalett for medvirkende. I samme periode er det bygget en helt ny, universelt utformet garderobe i tilknytning til den store salen, noe som ikke fantes i huset tidligere.

- Inngangspartiet og foajeen mellom byggene har egentlig løftet tilgjengeligheten i hele kulturhuset. Nettopp dette har vært en forutsetning og

politisk ønsket forbedring ved valg av plassering av det nye bygget, sier Sandve.

Nå kan man for eksempel bruke den nye hovedinngangen fra Badeparken, i stedet for å gå en bratt bakke rundt huset for å komme til den andre inngangen. For mange vil dette være den korteste – og nå universelt utformede – veien til salene, biblioteket og møtefløyen i rådhuset. ●

ROMSLIGE SONER: I foajeen mellom de to byggene er det blant annet blitt plass til nye sittegrupper.

PASSE STØRRELSE: Kim K. Sandve ser store muligheter med den nye og fleksible salen, Harmonie Arena. Salen kan innredes og brukes på mange forskjellige måter, og passer også til mindre produksjoner.

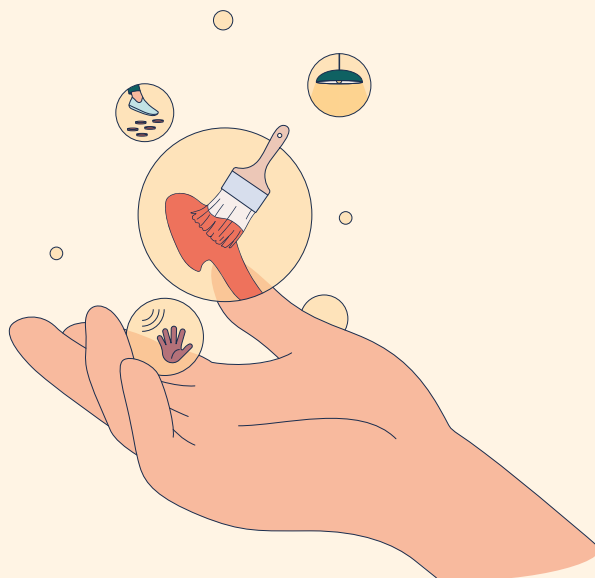
Kim K. Sandve,
enhetsleder for kultur-
husdrift i Sandefjord
kommune

Løsningene:

- Et eldre kulturhus er koblet sammen med et nytt, frittstående bygg til en felles og fleksibel kulturarena
- Ny og universelt utformet hovedadkomst, vendt mot Badeparken og sentrum – den gamle hovedinngangen ligger på baksiden av bygget, vendt bort fra bykjernen
- Området mellom de to byggene er blitt et nytt inngangsparti og publikumsfoajé
- Ny publikumsheis sikrer adkomst for alle i hele kulturhuset
- Ny flerbrukssal med rullestolplasser i hovedsalen og på galleriet
- I den eldre delen av kulturhuset ligger fra før storsal, bibliotek, kino og rådhusets møtefløy

Dette kunne vi gjort annerledes:

- Teleslynge:
 - Løsningen vi har nå fungerer godt på sittende arrangementer, men ikke når salen brukes på andre måter. Derfor må vi kjøpe inn et ekstra system, til mobilt bruk. Vi ville helst hatt én og samme løsning, men slik fungerer ikke teleslyngeteknologien.
- Utescene og uteamfi:
 - Adkomst for medvirkende til utescenen er ikke universelt utformet. Vi har planer om å løse det fra kjelleretasjen, hvor vi allerede har to garderober og backstageområde for store produksjoner. For publikum med rullestol er det i dag enklest å sitte på terrassen, hvor det er adkomst fra hovedfoajeen oppe. Vi har planer om å finne andre løsninger på dette også.
- Allerede endret:
 - I Harmonie Arena måtte vi justere enkelte løsninger da vi tok bygget i bruk, blant annet plasseringen av noen automatiske døråpnerne i flerbrukssalen. Enkelte dørterskler var også for høye, og måtte endres.

Slik definerer vi universell utforming i Norge

I Norge baserer vi forståelsen av universell utforming på en amerikansk definisjon og syv prinsipper fra 1997.

Prinsippene ble utviklet av en gruppe arkitekter, produktdesignere, ingeniører og miljødesignere tilknyttet Centre for Universal Design ved North Carolina State University i USA. Arbeidet ble ledet av Ron Mace, som på 1980-tallet formulerte begrepet «universal design».

Den amerikanske arkitekten var selv rullestolbruker. Ideen om universell utforming vokste ut av en frustrasjon over begreper som «barrier free» (uten hindre) og «accessibility» (tilgjengelighet). Han mente de var stigmatiserende, fordi de ble oppfattet som spesielle løsninger for personer med nedsatt funksjonsevne. Løsninger som eksponerte handikap og annerledeshet fremfor å integrere og fremheve de som er felles menneskelig.

Mace ønsket å introdusere et designbegrep og en designstrategi som opphevet skillet

mellom «dem» og «oss», som tok høyde for det menneskelige mangfold og endringer i livstidsperspektiv. Universell utforming skal ifølge Mace gjøre produkter og omgivelser brukervennlige for alle i størst mulig utstrekning, uten behov for tilpasning.

Norske lover og forskrifter definerer konkrete krav til universell utforming i Norge – tuftet på disse prinsippene. Men prinsippene er i seg selv nyttige rettesnorer for alle som jobber med utforming.

Utforming av produkter og omgivelser som kan brukes av alle mennesker, i så stor grad som mulig, uten behov for tilpasning eller spesiell utforming.

Syv prinsipper for universell utforming

1

LIKE MULIGHETER FOR BRUK

Utformingen skal være brukbar og tilgjengelig for personer med ulike ferdigheter.

.....

2

FLEKSIBEL I BRUK

Utformingen skal tjene et vidt spekter av individuelle preferanser og ferdigheter.

.....

3

ENKEL OG INTUITIV I BRUK

Utformingen skal være lett å forstå uten hensyn til brukerens erfaring, kunnskap, språkferdigheter eller konsentrasjonsnivå.

.....

4

FORSTÅELIG INFORMASJON

Utformingen skal kommunisere nødvendig informasjon til brukeren på en effektiv måte, uavhengig av forhold knyttet til omgivelsene eller brukerens sensoriske ferdigheter.

.....

5

TOLERANSE FOR FEIL

Utformingen skal minimalisere farer og skader som kan gi ugunstige konsekvenser, eller minimalisere utilsiktede handlinger.

.....

6

LAV FYSISK ANSTRENGELSE

Utformingen skal kunne brukes effektivt og bekvemt med et minimum av besvær.

.....

7

STØRRELSE OG Plass FOR TILGANG OG BRUK

Hensiktsmessig størrelse og plass skal muliggjøre tilgang, rekkevidde, betjening og bruk, uavhengig av brukerens kroppsstørrelse, kroppstilling eller mobilitet.

Postadresse:
Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo

Besøksadresse:
Haakon VII's gt. 9, 0161 Oslo

Telefon: 24 13 26 00
E-post: ks@ks.no

www.ks.no